

ország áruforgalma' című munkámban alkalman volt igen nagy összegeket forgató kereskedő-társaságokról értekezni, a melyeknek emlékét csupán a harminczadkönyv őrizte meg. Ezeket a nagyobb szabású vállalatokat azonban több mint félszázaddal előzte meg *Neunhauserék* és *Vejcz* társasága, úgy, hogy az itt felhozott adat fontos adalékkal szolgál Magyarország kereskedelmének történetére oly időben, a melynek forrásai elég gyérek.

Kováts Ferencz.

Egy külföldi író véleménye hazánk mezőgazdaságáról a XVIII. század végén. Garampi József bibornok a XVIII. század végén volt bécsi nuncius és akkor megyesi Somogyi Dániel pannonhalmi főapát részére a vatikáni levéltárból a szt. Benedek-rend magyar történetére nézve adatokat közvetített, melyekkel Novák Krizosztom könyvtárnok bízott meg, hogy feldolgozza.¹⁾

1776-ban ugyanez a biboros, mint a szentszék bécsi követe látogatásával tüntette ki Pannohalmát.²⁾

Valószínűleg nem ekkor szerezte a biboros azon tapasztalatait hazánk földműveléséről, a melyek alapján azt nemrégiben megjelent útleírásában nem a legelőnyösebben jellemzi.

Gregorio Palmieri dr. római benzés és a vatikáni levéltár egyik őre az ottani kéziratokból adta ki a következő cím alatt Garampi biboros naplóját: „Viaggio in Germania, Baviera, Svizzera Olanda e Francia compiuto vegli anni 1761—1763. Diario del Cardinale Giuseppe Garampi.“³⁾

Ennek 304. lapján következőképpen ír a magyar földművelésről:

„La reggenza accorda sette carantani di premio per ogni staio di grano di Ungheria che si faccia uscir da questo porto; volendosi cosi facilitare lo smercio dei viveri die quel regno, che n'è abbondantissimo. Per altro dicono, che il grano sia cattivo e mescolato di erbe perché gli ungheresi non hanno buona coltura, e non mondano il grano dalle erbe, e cosi nel raccogliendo resta sporco. Si pensa ora di introdurre in Ungheria dei villani d'Italia, acciò possano fare apprendere il vero modo della coltivazione.“

Földművelésünket tehát gyarlónak mondja Garampi és gabonánk kezelését is kifogásolja, hogy a buza közé sok, mindenféle más mag van keverve, a melytől nem tisztogatják meg. Ezen rostálatlan gabonáért is sok vámot kell fizetni. De az már különösen hihetetlennek hangzik, mintha Magyarország arra rászorulna, hogy Olaszországból hozasson földművelőket, kik a magyar parasztot mezőgazdaságra tanítsák.

Valószínű, hogy Garampi biboros ezt osztrák szomszédainktól hallotta, mivel ezen megjegyzést is a trieszti hajóállomáson szötte uti naplójába.

Érdekes volna megtudni, hogy vajjon később pannonhalmi 1776-ban tett útja után is hasonló véleménnyel volt-e hazánkról. Kár, hogy a napló csak 1763-ig terjed.

Dr. Récsy Viktor.

1) Czinár Mór dr. kézírata. I. k. 397—399. l.

2) Pannohalmi levéltár. Fasc. 78., 39—40. sz.

3) Edizione Condotta sul Codice inedito Roma. Typographia Vaticana. 1889.